

УДК 343.982

DOI: 10.33098/2078-6670.2023.15.27.2.231-241

ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ ЗІ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ: СУДОВА ПРАКТИКА

Бондар Володимир Сергійович,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри правосуддя Луганського
ННІ імені Е.О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ
вул. Національної Гвардії, 3, м. Івано-Франківськ, Україна
email: bondarlivd@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1552-4555>

Мета. Метою роботи є виокремлення проблемних питань доказування у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення, пов'язані зі збройним конфліктом у аспекті судової практики та формулювання рекомендацій щодо їх вирішення на рівні правозастосування. **Методика.** Методика включає сукупність методів наукового пізнання: порівняльно-правовий, формально-юридичний, системно-структурний, догматичний (юридичний). **Результати:** за підсумками дослідження проблемні питання доказування та судову практику в кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення, пов'язані зі збройним конфліктом сформульовані рекомендації для практичних працівників. **Практична значимість:** результати дослідження можуть бути використані для конкретизації задач розслідування та вибору раціональних засобів їх розв'язання на основі системного підходу з метою виокремлення фактів, які підлягають дослідженню в якості елементів, що складають предмет доказування, виявити основні ознаки цих фактів, конкретизувати сфери та засоби діяльності з виявлення джерел та носіїв інформації про ці факти.

Ключові слова: доказування, збройний конфлікт, колабораційна діяльність, кримінальне провадження, предмет доказування.

Volodymyr Bondar

candidate of legal sciences, associate professor, professor of the Department of Justice
of the Luhansk State University named after E.O. Didorenko of the Donetsk State
University of Internal Affairs
St. National Guard, 3, Ivano-Frankivsk, Ukraine
email: bondarlivd@gmail.com

EVIDENCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS ON CRIMINAL OFFENSES RELATED TO ARMED CONFLICT: COURT PRACTICE

Purpose. The purpose of the work is to identify problematic issues of proof in criminal proceedings about criminal offenses related to the armed conflict in the aspect of judicial practice and to formulate recommendations for their solution at the level of law enforcement. **Method.** The methodology includes a set of methods of scientific knowledge: comparative-legal, formal-legal, systemic-structural, dogmatic (legal). **Results:** based on the results of the study, the problematic issues of proof and judicial practice in criminal proceedings on criminal offenses related to the armed conflict were formulated recommendations for practical workers. **Practical significance:** the results of the research can be used to specify the tasks of the investigation and to choose rational means of solving them based on a systematic approach in order to distinguish the facts that are subject to investigation as elements that make up the subject of proof, to identify the main features of these facts, to specify the areas and means of activities for identifying sources and carriers of information about these facts.

Key words: evidence, armed conflict, collaborative activity, criminal proceedings, subject of evidence.

Постановка проблеми. В результаті аналізу статистичних даних встановлено, що за час повномасштабного вторгнення рф на територію України станом на 01.04.2023 судами першої інстанції засуджено 1331 особу, які вчинили кримінальні правопорушення, пов'язані зі збройним конфліктом.

Основне покарання у виді реального позбавлення волі призначено судами 453 особам (34%). Разом із тим, рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням ухвалені судами стосовно 506 осіб, що становить 38% від загальної кількості засуджених.

Шляхом затвердження судами угоди про визнання винуватості до відповідальності притягнуто 143 особи.

Цього року до кримінальної відповідальності за ст. 109 (дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади) КК України притягнуто 5 осіб, 4 з яких звільнені від відбування покарання з випробуванням (Дніпропетровська, Миколаївська, Сумська, Чернігівська області – по 1), в тому числі 3 – на підставі угоди про визнання винуватості, та лише одну особу судом Закарпатської області засуджено до реальної міри покарання у виді позбавлення волі.

За вчинення злочину, передбаченого ст. 110 (посягання на територіальну цілісність і недоторканість України) КК України, засуджено 32 особи, з них до покарання у виді позбавлення волі – 24 особи. Найбільше таких рішень ухвалено судами за участю прокурорів Чернівецької області – 19, в тому числі всім призначено додаткове покарання у виді конфіскації майна.

На підставі ст. 69 КК України судами Волинської області 2 особам призначено покарання у виді штрафу та арешту.

Решту осіб (6) суди звільнили від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК України.

Лише одну особу засуджено судом Дніпропетровської області зі звільненням від відбування покарання на підставі ст. 75 КК України, за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 110-2 (фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України) цього Кодексу.

Найбільше засуджено осіб за вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, а саме за ст.ст. 111, 111-1 КК України (218).

За державну зраду судами засуджено 58 осіб, усіх до реального позбавлення волі, 51 з яких призначено додаткове покарання у виді конфіскації майна. Найбільше таких рішень ухвалено судами Полтавської (24) та Львівської (19) областей. Прокурорами Луганської (3) та Донецької (1) областей з обвинуваченими укладено угоди про визнання винуватості із визначенням покарання також у виді позбавлення волі.

За участю прокурорів Закарпатської (2), Львівської, Тернопільської і Херсонської (по 1) областей та Спеціалізованої прокуратури у сфері оборони Західного регіону (1) судами ухвалено 6 рішень про звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ч. 3 ст. 111 КК України.

За колабораційну діяльність (ст. 111-1 КК України) засуджено 160 осіб, до 30 – застосовано конфіскацію майна.

Проте вивченням слідчої та судової практики встановлені окремі проблеми у правозастосуванні, вирішення яких потребує формулювання рекомендацій задля вдосконалення реалізації повноважень слідчими, дізнавачами, прокурорами та суддями на відповідних на стадіях кримінального процесу відповідно до кримінальних процесуальних функцій, що реалізуються зазначеними учасниками кримінального провадження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемні питання, пов'язані з доказуванням у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення, пов'язані

зі збройним конфліктом досліджувалися в аспекті колабораційної діяльності (І.В. Гловюк, Б.І. Кіщак); контекстуальних елементів у аспекті доказування в провадженнях щодо воєнних злочинів в умовах збройного конфлікту (І.В. Гловюк, Г.К. Тетерятник [3, с. 394-398]); оцінки вихідних даних під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій в умовах особливого режиму досудового розслідування (І.В. Хоменко); визначення підслідності в кримінальному провадженні (А.В. Коваленко, О.В. Музиченко), затримання особи в умовах воєнного стану (Т.Г. Фоміна, В.В. Рогальська), науково-технічного забезпечення доказування у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних зі збройним конфліктом (В. Біла [1, с. 68-69], А. Кульчицький [8, с. 175-176], М. Пашковський, Є.Б. Сімакова-Єфремян та ін. [2, с. 461-466; 5, с. 320; 9, с. 8-16]). Проте, враховуючи складності правозастосування необхідною є розробка рекомендацій для учасників кримінального провадження, які здійснюють функції досудового розслідування та правосуддя.

Постановка завдання. Метою статті є виокремлення проблемних питань доказування у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення, пов'язані зі збройним конфліктом у аспекті судової практики та формулювання рекомендацій щодо їх вирішення на рівні правозастосування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати аналізу судової практики виявили випадки неоднакового застосування норм при наданні правової оцінки діям громадян України, які потрапили в полон після переходу на бік ворога, тобто вчинили державну зраду в умовах воєнного стану.

Вироком Святошинського районного суду м. Києва від 14.02.2023 ОСОБУ_1 засуджено за сукупність злочинів, передбачених ч. 2 ст. 111, ч. 7 ст. 111-1, ч. 2 ст. 260 КК України. Судом встановлено, що громадянин України ОСОБА_1 19.02.2022 вступив до лав незаконних збройних формувань «ЛНР», у складі яких здійснював окупацію та охорону захоплених населених пунктів, облаштовував та укріплював блокпости, виконував чергування на них, тобто надавав допомогу країні-агресору в проведенні підривної діяльності проти України, тим самим вчинив державну зраду у формі переходу на бік ворога та брав участь у незаконних збройних формуваннях на тимчасово окупованій території (№ 759/100/23).

Тотожні злочинні дії, пов'язані зі зрадою держави, ОСОБА_1 продовжував вчиняти до 23.09.2022, коли його взяли в полон військовослужбовці Збройних Сил України.

Тобто, згідно з вироком місцевого суду ОСОБА_1 вчинив державну зраду, яка в цьому випадку мала ознаки продовжуваного злочину, оскільки тотожні дії, пов'язані з підривною діяльністю проти України, які були спрямовані на насильницьке повалення конституційного ладу та посягали на територіальну цілісність, вчинялися ним у період з 19.02.2022 по 23.09.2022.

Продовжуваний злочин складається із двох чи більше самостійних діянь, віддалених одне від одного незначним проміжком часу, які спрямовано на один і той самий об'єкт кримінально-правової охорони, об'єднані єдиним злочинним наміром, тобто мають єдиний умисел і спільну мету, а отже з огляду на це є частинами одного цілого (правові позиції Верховного Суду у справах № 352/2092/20, № 682/3004/15).

У той же час вироком Шевченківського районного суду м. Києва від 21.03.2023 ОСОБУ_1 засуджено фактично за вчинення аналогічних дій, однак діяння кваліфіковано за ч. 1 ст. 111, ч. 1 ст. 258-3, ч. 2 ст. 260 КК України.

Судом встановлено, що громадянин України ОСОБА_1 перейшов на бік ворога з метою участі в не передбаченому законом збройному формуванні та виконанні бойових завдань, пов'язаних із військовим захопленням території України. Тобто систематично вчиняв тотожні протиправні дії, керуючись вказаною метою у період з 21.01.2022 по 19.01.2023, доки його також не було взято в полон (справа № 761/5870/23).

Таким чином, положення ст. 111 КК України застосовуються судами по-різному, без урахування наявної судової практики, а також змін у законодавстві, внесених у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану.

Зокрема, згідно з п. 8 постанови Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 № 7 «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки» відповідно до ст. 33 КК України сукупність можуть утворювати злочини, передбачені однією і тією самою частиною статті Особливої частини цього Кодексу, за жоден із яких особу не було засуджено, і якщо вони вчинені неодноразово та за наступний злочин новою редакцією відповідної статті чи частини статті Особливої частини КК України посилено відповідальність.

При сукупності кримінальних правопорушень кожне з них підлягає кваліфікації за відповідною частиною статті Особливої частини цього Кодексу.

З ч. 2 ст. 4 КК України, кримінальна протиправність і караність, а також інші кримінально-правові наслідки діяння визначаються законом про кримінальну відповідальність, що діяв на час вчинення цього діяння.

Статтю 111 КК України викладено у новій редакції на підставі Закону України від 03.03.2022 № 2113-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» та у ч. 2 встановлено відповідальність за державну зраду, вчинену в умовах воєнного стану.

Таким чином, якщо громадяни України систематично вчиняли одиничні протиправні дії на шкоду суверенітету, територіальній цілісності до набрання чинності вказаним Законом і продовжили їх вчинення до взяття в полон, після набрання чинності оновленою редакцією ст. 111 КК України такі дії слід кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених ч.ч. 1, 2 ст. 111 цього Кодексу. Зазначене узгоджуватиметься з положеннями, що містяться у ч. 2 ст. 4, ст. 33 КК України.

У разі доповнення КК України нормами, які встановлюють відповідальність за однорідні діяння, що підпадали під дію інших норм цього Кодексу та мають триваючий або продовжуваний характер, судовою практикою у таких випадках формується шляхом кваліфікації дій осіб за сукупністю кримінальних правопорушень з метою охоплення кримінально-правовим впливом всіх періодів протиправної діяльності особи.

Так, у п. 52 постанови Великою Палатою Верховного Суду від 03.07.2019 у справі № 288/1158/16-к констатовано, що місцевий суд, кваліфікувавши дії Радисюка М.В. за ст. 263-1 КК України в редакції, що діяла станом на 2014 рік, і ст. 263 цього Кодексу в редакції, чинній на час припинення засудженням незаконного зберігання обрізу 30.07.2016, суд дотримався вимог ч. 2 ст. 4 КК України щодо застосування під час визначення кримінально-правових наслідків діяння закону про кримінальну відповідальність, що діяв на час його вчинення.

Також під час вирішення судом питання про необхідний обсяг та порядок дослідження доказів разом із необхідністю ініціювання перед судом питання щодо з'ясування правильного розуміння суті обвинувачення прокурор, який суб'єкт функції

переслідування має переконатися у тому, що вказані обставини, ніким не оспорюються, а обвинувачені повністю визнають свою вину та беззаперечно погоджуються з кваліфікацією їхніх дій (ч.ч. 2, 3 ст. 349 КПК України).

Нездійснення або неналежне здійснення зазначених процесуальних дій може зумовити скасування рішень у касаційному порядку через істотне порушення вимог кримінального процесуального закону.

Зокрема, постановою Верховного Суду від 15.02.2023 у справі № 711/4047/22 скасовано рішення судів першою та апеляційної інстанцій через неповне з'ясування під час судового провадження доводів засудженого щодо правильності кваліфікації його дій, пов'язаних із вчиненням державної зради, за ч. 2 ст. 111 КК України.

Допускаються різні підходи під час кваліфікації дій громадян України, які займалися переданням інформації про дислокацію та пересування сил і засобів сил оборони України через сучасні засоби комунікації.

Зазначимо, що відповідальність за ст. 114-2 КК України встановлено з метою притягнення до відповідальності осіб, які не передбачають, що поширення (а не умисне передання у соціальних мережах або засобах масової інформації відомостей про переміщення особового складу та техніки сил оборони України може завдати шкоди обороноздатності та безпеці держави. Тобто ставлення винної особи до наслідків такого діяння є необережним.

Водночас умисні дії, що містять ознаки шпигунства, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України шляхом передання, а не поширення специфічного виду інформації, вчинені в умовах воєнного стану, підлягають кваліфікації за ч. 2 ст. 111 КК України.

Систематичність під час передавання інформації про напрямки переміщення сил та засобів Збройних сил України, її деталізація (щодо кількості, видів озброєння, дислокації з прив'язкою до карти місцевості), інформування одних і тих самих осіб через спеціально створені канали комунікації для передання виключно такої інформації, а особливо якщо зазначена інформація передається представникам рф та сепаратистських угруповань, вказує на наявність у діях інформаторів ознак державної зради, оскільки ці діяння вчиняються з підривною метою та завдають шкоду обороноздатності, інформаційні безпеці нашої держави.

Так, вироком Солом'янського районного суду м. Києва від 06.02.2023 у справі № 760/6074/22 ОСОБУ_1 визнано винним у вчиненні державної зради в умовах воєнного стану та засуджено за ч. 2 ст. 111 КК України до 15 років позбавлення волі з конфіскацією належного йому майна.

Судом встановлено, що ОСОБА_1, спостерігаючи за одним зі стратегічних об'єктів із вікна власної квартири, передавав через месенджер «Telegram» інформацію представникам рф про кількість та напрямки пересування підрозділів Збройних сил України на його території.

За аналогічні дії засуджено ОСОБУ_1 за ч. 2 ст. 111 КК України згідно з вироком Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 10.02.2023 (справа № 188/380/22).

Проте дії ОСОБА_1, які полягали у переданні аналогічної інформації через месенджер «Telegram» на номер із телефонним кодом рф, Чугуївським міським судом Харківської області кваліфіковано за ч. 2 ст. 114-2 КК України (вирок від 08.02.2023 у справі № 636/298/23). Так само кваліфіковано дії ОСОБА_1 відповідно до вироку Держинського міського суду Донецької області від 15.02.2023 у справ № 225/1977/22, а

також ОСОБА_1 згідно з вироком Шевченківського районного суду м. Києва від 20.02.2023 у справі 759/13037/22.

Наявний факт укладення прокурором та затвердження судом угоди про визнання винуватості щодо особливо тяжкого злочину за відсутності підстав, передбачених п.п. 2, 3 ч. 4 ст. 469 КПК України.

Зокрема, угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо особливо тяжких злочинів, вчинених за попередньою змовою групою осіб, організованою групою чи злочинною організацією, за умови викриття підозрюваним, який не є організатором такої групи, злочинних дій інших учасників групи чи інших вчинених групою злочинів, якщо повідомлена інформація буде підтверджена доказами.

Вироком Петропавлівського районного суду Дніпропетровської області від 28.02.2023 у справі № 188/214/23 затверджено угоду про визнання винуватості від 31.01.2023 та засуджено ОСОБУ_1 за сукупністю злочинів, передбачених ч. 2 ст. 110, ч. 1 ст. 111, ч. 2 ст. 260, ст. 79 КК України, і призначено остаточне покарання у виді 12 років позбавлення волі.

З огляду на відсутність в обставинах особливо тяжкого кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 111 КК України), вчиненого ОСОБОЮ_1, ознак, визначених п.п. 2, 3 ч. 4 ст. 469 КПК України, а саме вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб, організованою групою тощо, застосування інституту угоди про визнання винуватості не ґрунтується на вимогах закону, що також узгоджується з правовою позицією Верховного Суду, викладеною у постанові від 07.04.2020 у справі № 761/13021/19.

Тому прокурори мають додержуватися вимог закону щодо правильного визначення категорії злочинів, у якій можливе укладання угоди про визнання винуватості, зокрема щодо з'ясування спеціальних обставин, що унеможливають її укладення стосовно особливо тяжких злочинів, тобто лише за наявності підстав, передбачених п.п. 2, 3 ч. 4 ст. 469 КК України.

Сьогодні судами напрацьовується практика щодо врахування як обставини, яка обтяжує покарання, вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій (п. 11 ч. 1 ст. 67 КК України).

Вироком Луцького міськрайонного суду Волинської області від 13.02.2023 у справі № 161/12980/22 до 15 років позбавлення волі з конфіскацією всього майна засуджено ОСОБУ_1, яка, поділяючи ідеї військово-політичного керівництва рф щодо політичної, ідеологічної, національної нетерпимості та ненависті до Української нації і державності, відокремлення від України частини її території та населення, а також з корисливих мотивів та хибного почуття кар'єризму в травні 2022 року вирішив використати факт встановлення окупаційної влади на території Марківської територіальної громади Старобільського району Луганської області у своїх особистих інтересах та обійняв посаду в незаконно створеному органі, наділеному функціями незаконного правоохоронного органу – прокуратурі Марківського району ЛНР» (ч. 7 ст. 111-1 КК України).

Тобто судом призначено максимальне основне покарання в межах санкції ч. 7 ст. 111-1 КК України. Під час призначення покарання судом враховано, у тому числі, обтяжувальну обставину, передбачену п. 11 ч. 1 ст. 67 КК України, а саме вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій.

Урахування судом вказаної обставини, що обтяжує покарання, узгоджується з правовою позицією Верховного Суду, викладеною у постанові від 14.12. 2022 у справі № 725/1658/22, у якій касаційний суд погодився із застосуванням п. 11 ч. 1 ст. 67 КК України судами першої та апеляційної інстанції під час призначення покарання за вчинення особою шахрайських дій у період з 24.02.2022 по 08.03.2023.

Таким чином, складання обвинувальних актів про вчинення особою після початку дії правового режиму воєнного стану кримінального правопорушення, у якому вчинення діяння в умовах воєнного стану не є кваліфікуючою ознакою (ч. 4 ст. 67 КК України), за наявності відповідних ознак слід враховувати обставину, що обтяжує покарання, передбачену п. 11 ч. 1 ст. 67 КК України, а саме вчинення злочину з використанням умов воєнного стану.

За вчинення діяння, передбаченого ст. 114-2 КК України, від відбування покарання у виді позбавлення волі з випробуванням на підставі ст. 75 цього Кодексу судами звільнено 11 осіб, з 5 – укладено угоди про визнання винуватості. Стосовно двох осіб судом Одеської області затверджено таку угоду та призначено покарання у виді реального позбавлення волі.

Вироком Київського районного суду м. Харкова від 08.09.2022 засуджено ОСОБА_1 за ч. 2 ст. 114-2 КК України до 5 років позбавлення волі та його звільнено від відбування покарання з випробуванням строком на 3 роки.

Місцевим судом встановлено, що ОСОБА_1 з використанням власного мобільного телефона фіксував дислокацію сил та засобів Збройних сил України, з прив'язкою до місцевості на території міста Мерефа Харківської області та передавав (надсилав) зібрану інформацію користувачу месенджера «Telegram» з номером телефона, який використовується на території російської федерації.

Як вбачається з фабули обвинувачення, визнаного судом доведеним ОСОБА_1 здійснював саме передачу (пересилання) інформації конкретній особі про дислокацію Збройних сил України, натомість у диспозиціях частин 1 та 2 ст. 114-2 КК України законодавцем вживається терміни «поширення» «(не поширювались)». Натомість у ч. 1 ст. 111, ч. 7 ст. 111-1 КК України використовується поняття «надання допомоги представникам іноземної держави або держави-агресора», що може полягати також у наданні таким представникам інформації про дислокацію Сил оборони України тощо.

Також зі змісту вироку видно, що під час здійснення кримінального провадження, усупереч вимогам, передбаченим у п. 2 ч. 1 ст. 91 КПК України не встановлено мети та мотиву, якими керувався ОСОБА_1.

Тому слід ретельно підходити до визначення і встановлення таких характеристик у кожному конкретному кримінальному провадженні з метою правильної кваліфікації дій обвинувачених та використовувати процесуальні повноваження для формування правових висновків Верховного Суду.

Зокрема під час кваліфікації діянь, пов'язаних з передачею, пересиланням, поширенням інформації про розташування воєнізованих формувань України, необхідно враховувати зміст інформації, яка передається, періодичність, систематичність, спосіб та потенційні наслідки такої передачі чи поширення, коло осіб, які таку інформацію отримують, умисний або необережний характер дій особи, її мету та мотиви.

За час збройної агресії рф проти України за ст. 110 КК України судами засуджено 62 особи. Водночас, незважаючи на підвищений ступінь суспільної небезпечності зазначеного діяння, покарання у виді реального позбавлення волі призначено лише 24,2% притягнутих до відповідальності за вказане кримінальне правопорушення.

Результати аналізу правозастосування у цій категорії кримінальних проваджень свідчить про певні складнощі, які виникають під час встановлення ознак кримінального правопорушення, передбаченого ст. 110 КК України.

Так, під час касаційного перегляду вироку Галицького районного суду м. Львова від 25.11.2021 та ухвали Львівського апеляційного суду від 18.02.2022 стосовно ОСОБА_1, засудженої за ч. 1 ст. 110 КК України, Верховний Суд констатував, що в діях осіб поза розумним сумнівом має бути доведено кожен з елементів, які утворюють об'єктивну та суб'єктивну сторони вказаного діяння (справа № 461/1790/19).

Верховний Суд погодився з вироком місцевого суду в частині кваліфікації дій засудженої ОСОБА_1 за ч. 1 ст. 110 КК України, а саме доведеності того, що вона вчинила умисні дії з метою зміни меж території або державного кордону України всупереч порядку, встановленому Конституцією України.

У мотивувальній частині прийнятого рішення касаційний суд констатував, що суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується виною у формі прямого умислу, а для перших двох форм кримінального правопорушення обов'язковою також є наявність спеціальної мети – зміна меж території або державного кордону України.

Проте, обґрунтовуючи свою позицію щодо безпідставності доводів касаційної скарги сторони захисту про недоведеність судом першої інстанції того, що ОСОБА_1 діяла з метою зміни меж території або кордонів України всупереч установленому в Конституції України порядку за встановлених обставин, Верховний Суд дійшов висновку, що для публічних закликів до вчинення дій, спрямованих на зміну меж території або державного кордону України, зазначена мета не є обов'язковою ознакою. Отже, відповідальність за ці дії може також нести особа, яка такої мети не має.

Мотивуючи своє рішення, касаційний суд виходив з матеріалів кримінального провадження та обставин вчинення засудженою злочину, зокрема з висловлювань, зміст яких полягає у спонуканні до діяльності, спрямованої, у тому числі, на зміну меж території та державного кордону України шляхом відокремлення територій заходу України і передання їх до складу інших держав (Польщі, Румунії, Угорщини та Словаччини).

У зв'язку з цим особливу увагу Верховний Суд звернув на висновок лінгвістичної експертизи та зазначив, що семантико-текстуальне дослідження мовлення – це підвид експертизи писемного мовлення, яка проводиться з метою встановлення змісту понять, стилістичних та інших особливостей письмового або усного мовлення (зміст якого надано у виді текстового відтворення) текстів, а також окремих їх компонентів (фрагментів, висловлювань, термінів, понять, слів та словосполучень), що мають значення для справи.

В іншій справі, наводячи мотиви відмови в задоволенні касаційної скарги прокурора, поданої на вирок стосовно Волкова П.В., якого виправдано за ч. 2 ст. 110, ч. 1 ст. 258-3 КК України, суд касаційної інстанції зазначив, про наявність прямого умислу в особи свідчить чітке усвідомлення нею того, що її дії спрямовано на зміну меж території або державного кордону України всупереч порядку, визначеному Конституцією України (справа № 336/295/18).

Ухвалюючи рішення, Верховний Суд також навів висновки експертів судово-лінгвістичних експертиз, згідно з якими у текстах репосту та статей, про написання яких йдеться в обвинувальному акті та які викладені для висловлення власного погляду на події суспільно-політичного життя країни у формі фактичних тверджень про територіальні зміни з елементами оціночного судження і цитатами з інших джерел, не містяться висловлювання,

які становлять заклики до зміни меж території або державного кордону України всупереч порядку, встановленому Конституцією України, що вказує на відсутність об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 2 ст. 110 КК України.

Таким чином, кваліфікуючи дії осіб за ст. 110 КК України необхідно враховувати, що кожна обставина вчинення злочину повинна підтверджуватися зібраними під час досудового розслідування доказами, які мають бути допустимими та достатніми для доказування її вини.

Висновки. Наведена інформація має бути корисною для забезпечення формування в умовах воєнного стану єдиної позиції судів при оцінці дій обвинувачених у вчиненні злочинів вказаної категорії, а також учасників кримінального процесу, які виконують функції розслідування та кримінального переслідування.

Список використаних джерел

1. Біла В., Сидорук А. Публічні заклики як доказ фактів колабораційної діяльності в семантико-текстуальних експертизах. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики*: зб. Мат-лів міжнар. Наук.-практ. конф. З нагоди ювілеїв видатних учених: 95-річчя від дня народження Л.Ю. Ароцкера («Ароцкерівські читання») і 105-річчя від дня народження М.В. Салтевського (Харків, 19.05.2023). Харків: ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса», 2023. С. 68-69.

2. Бондар В.С., Ріпа Ф.В. Взаємодія органів досудового розслідування з підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність у виявленні та розслідуванні колабораційної діяльності в ідеологічній та культурно-освітній сферах. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 461-466.

3. Гловюк І.В., Тетерятник Г.К. Контекстуальні елементи у провадженнях щодо воєнних злочинів: предмет доказування SUI GENERIS. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 6. 2022. С. 394-398.

4. Жеребко О. Військові експертизи в Україні. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики*: зб. Мат-лів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди ювілеїв видатних учених: 95-річчя від дня народження Л.Ю. Ароцкера («Ароцкерівські читання») і 105-річчя від дня народження М.В. Салтевського (Харків, 19.05.2023). Харків: ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса», 2023. С. 124-126.

5. Загиней-Заболотенко З.А. Добровільне зайняття громадянином України посади у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, а також в незаконних судових або правоохоронних органах як форми колабораційної діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 320.

6. Киричко В.М. Актуальні кримінально-правові проблеми війни та миру (погляд із воєнного Харкова). *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 1 (17). С. 52-81.

7. Ковкіна Є., Зайчик К. Лінгвістичні дослідження інформації щодо виправдовування або заперечення збройної агресії російської федерації проти України. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики*: зб. Мат-лів міжнар. Наук.-практ. конф. З нагоди ювілеїв видатних учених: 95-річчя від дня народження Л.Ю. Ароцкера («Ароцкерівські читання») і 105-річчя від дня народження М.В. Салтевського (Харків, 19.05.2023). Харків: ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса», 2023. С. 145-146.

8. Кульчицький А., Висікан О. Експертне дослідження наслідків застосування ракетної та артилерійської зброї. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики*: зб. Мат-лів міжнар. Наук.-практ. конф. З нагоди ювілеїв видатних учених: 95-річчя від дня народження Л.Ю. Ароцкера («Ароцкерівські читання») і 105-річчя від дня народження

М.В. Салтевського (Харків, 19.05.2023). Харків: ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М.С. Бокариуса», 2023. С. 175-176.

9. Письменський Є., Мовчан Р. Ідеологічний та культурно-освітній колабораціонізм: окремі проблеми тлумачення та вдосконалення законодавства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2. С. 8-16.

References

1. Bila, V., Sydoruk, A. (2023). Publichni zaklyky yak dokaz faktiv kolaboratsiinoi diialnosti v semantyko-tekstualnykh ekspertyzakh [Public calls as evidence of the facts of collaborative activity in semantic-textual examination]. *Aktualni pytannia sudovoi ekspertyzy ta kryminalistyky: zb. Mat-liv mizhnar. Nauk.-prakt. konf. Z nahody yuvileiv vydatnykh uchenykh: 95-richchia vid dnia narodzhennia L.Yu. Arotskera («Arotskerivski chytannia») i 105-richchia vid dnia narodzhennia M.V. Saltevskeho (Kharkiv, 19.05.2023) (pp. 68-69). Kharkiv: NNTs «ISE im. Zasl. prof. M. S. Bokariusa».* (in Ukrainian)
2. Bondar, V. S., Ripa, F. V. (2023). Vzaiemodiia orhaniv dosudovoho rozsliduvannia z pidrozdilamy, yaki zdiisniuiut operatyvno-rozshukovu diialnist u vyjavleni ta rozsliduvannia kolaboratsiinoi diialnosti v ideolohichnii ta kulturno-osvitnii sferakh [Interaction of pre-judicial investigation bodies with units which carry out operational and investigative activities in detecting and investigating collaborative activities in the ideological and cultural and educational spheres]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 2, 461-466. (in Ukrainian)
3. Hloviuk, I. V., Teteriatnyk, H. K. (2022). Kontekstualni elementy u provadzhenniakh shchodo voiennykh zlochyniv: predmet dokazuvannia SUI GENERIS [Contextual circumstances in war crimes proceedings: sui generis subject of proof]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 6, 394-398. (in Ukrainian)
4. Zherebko, O. (2023) Viiskovi ekspertyzy v Ukraini [Military expertise in Ukraine]. *Aktualni pytannia sudovoi ekspertyzy ta kryminalistyky: zb. Mat-liv mizhnar. Nauk.-prakt. konf. Z nahody yuvileiv vydatnykh uchenykh: 95-richchia vid dnia narodzhennia L.Yu. Arotskera («Arotskerivski chytannia») i 105-richchia vid dnia narodzhennia M.V. Saltevskeho (Kharkiv, 19.05.2023) (pp. 124-126). Kharkiv: NNTs «ISE im. Zasl. prof. M.S. Bokariusa».* (in Ukrainian)
5. Zahynei-Zabolotenko, Z. A. (2022). Dobrovilne zainiattia hromadianynom Ukrainy posady u nezakonnnykh orhanakh vlady, stvorenykh na tymchasovo okupovanii terytorii, a takozh v nezakonnnykh sudovykh abo pravookhoronnykh orhanakh yak formy kolaboratsiinoi diialnosti [Voluntary a position by s citizen of ukraine in illegal authorities created in the temporarily occupied territory as well, as in illegal judicial or law enforcement agencies as a form of collaboration activity]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 6, 320. (in Ukrainian)
6. Kyrychko, V. M. (2022). Aktualni kryminalno-pravovi problemy viiny ta myru (pohliad iz voiennoho Kharkova) [Actual criminal law problems of war and peace (view from military Kharkiv)]. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy*, 1(17), 52-81. (in Ukrainian)
7. Kovkina, Ye., Zaichyk, K. (2023). Lihvistychni doslidzhennia informatsii shchodo vypravdovuvannia abo zaperechennia zbroinoi ahresii rosiiskoi federatsii proty Ukrainy [Linguistic research of information justifying or denying the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine]. *Aktualni pytannia sudovoi ekspertyzy ta kryminalistyky: zb. Mat-liv mizhnar. Nauk.-prakt. konf. Z nahody yuvileiv vydatnykh uchenykh: 95-richchia vid dnia narodzhennia L.Yu. Arotskera («Arotskerivski chytannia») i 105-richchia vid dnia*

narodzhennia M.V. Saltevskeho (Kharkiv, 19.05.2023) (pp. 145-146). Kharkiv: NNTs «ISE im. Zasl. prof. M.S. Bokariusa». (in Ukrainian)

8. Kulchytskyi, A., Vysikan, O. (2023). Ekspertne doslidzhennia naslidkiv zastosuvannia raketnoi ta artyleriiskoi zbroi [Expert study of the consequences of the use of missile and artillery weapons]. *Aktualni pytannia sudovoi ekspertyzy ta kryminalistyky: zb. Mat-liv mizhnar. Nauk.-prakt. konf. Z nahody yuvileiv vydatnykh uchenykh: 95-richchia vid dnia narodzhennia L.Yu. Arotskera («Arotskerivski chytannia») i 105-richchia vid dnia narodzhennia M.V. Saltevskeho (Kharkiv, 19.05.2023)* (pp. 175-176). Kharkiv: NNTs «ISE im. Zasl. prof. M.S. Bokariusa». (in Ukrainian)

9. Pysmenskyi, Ye., Movchan, R. (2022). Ideolohichni ta kulturno-osvitnii kolaboratsionizm: okremi problemy tлумachennia ta vdoskonalennia zakonodavstva [Ideological and cultural and educational collaborationism: some issues of interpretation and improvement of legislation]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav*, 2, 8-16. (in Ukrainian)

Стаття: надійшла до редакції 10.05.2023

прийнята до друку 02.06.2023

The article: is received 10.05.2023

is accepted 02.06.2023

Бібліографія: Бондар В. С. Доказування у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення, пов'язані зі збройним конфліктом: судова практика. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право*. Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2023. Вип. 15 (27). Т. 2. С. 231-241. DOI: 10.33098/2078-6670.2023.15.27.2.231-241.

